

УДК 339:338.24.021.8(510)

ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК КИТАЮ В УМОВАХ ТРАНСНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ

Присяжнюк Ю. І.

Доктор економічних наук, доцент кафедри міжнародних відносин і дипломатичної служби факультету міжнародних відносин Львівського національного університету імені Івана Франка.

Трофимчук А. П.

Аспірант кафедри міжнародних економічних відносин, факультету міжнародних відносин Львівського національного університету імені Івана Франка.

Анотація. *Процеси які відбуваються на сучасному етапі розвитку світової економіки такі як глобалізація та транснаціоналізація, які без сумніву є одними з найважливіших рушіїв сучасного економічного розвитку, викликають зацікавлення в широкого кола дослідників та науковців. Останні десятиріччя засвідчують інтенсивний розвиток глобалізаційних процесів у світовому економічному просторі. Глобалізацію можна трактувати як процес, що виводить міжнародну економіку на вищий рівень із системною інтернаціоналізацією умов і сфер людської діяльності. Цей процес включає в себе політичні, економічні, соціальні, екологічні, науково-технологічні та інші складові. Рушійною силою транснаціоналізація, та глобалізації загалом сьогодні є транснаціональні корпорації. Китай як один з лідерів світового економічного розвитку відіграє одну з ключових ролей у цих процесах.*

Економічний розвиток Китаю починаючи з 1978 року, початку реформ, також викликає науковий інтерес як в українських науковців так і зарубіжних, оскільки за такий короткий термін Китаю вдалося досягти значних економічних успіхів. До кінця 1970 років стало ясно що планова економіка є не в змозі забезпечити вирішення основних соціально-економічних завдань, що стояли перед тогочасним суспільством, керівництво КНР приступило до процесу економічних перетворень, який був направлений до поступового переходу до ринкової економіки. Результатом став вихід Китаю на лідируючі позиції в світі по об'єму ВВП, паралельно успішно вирішуючи задачу побудови суспільства «малого благоденства» або іншими словами суспільства сяонкан.

Ключові слова: *економічні реформи, економічне зростання, глобалізація, транснаціоналізація, транснаціональні корпорації, Китай, Східна Азія.*

Постановка проблеми. Останні десятиріччя засвідчують інтенсивний розвиток глобалізаційних процесів у світовому економічному просторі. Глобалізацію можна трактувати як процес, що виводить міжнародну економіку на вищий рівень із системною інтернаціоналізацією умов і сфер людської діяльності. Цей процес включає в себе політичні, економічні, соціальні, екологічні, науково-технологічні та інші складові [2, ст. 97]. Глобалізація є вищим етапом інтернаціоналізації, пов'язаним з переходом від індустріалізації до постіндустріальної стадії розвитку [1, ст. 4]. Вона як одна з ключових характеристик розвитку процесів у світовій економіці відбувається як на рівні інтеграції національних економічних систем, так і в комерційному середовищі, тут мається на увазі транснаціоналізація.

Мета статті – проаналізувати вплив процесів глобалізації та транснаціоналізації на економічний розвиток Китаю.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблемою впливу глобалізації на світову економіку, розвитку транснаціоналізації та роль Китаю у цих процесах досліджують такі українські вчені як А. С. Філіпенко [5], Д. Г. Лук'яненко [2], С. Е. Сердак [6], а також російські вчені А. В. Островський, Я. Бергер, польські вчені А. Зорська та ін.

Основні результати дослідження. Поняття транснаціоналізація (від англ. transnationalization) М. А. Шепелев визначає як процес формування соціальних зв'язків, що не залежить від національних кордонів. Зазначаючи що, транснаціоналізацію, слід розглядати в загальному контексті глобалізації. Результатом є поява рівнобіжно з простором міждержавних відносин транснаціонального простору, утвореного зв'язками між суспільними, політичними, економічними, культурними, релігійними інститутами, окремими індивідами. На думку вченого транснаціоналізація передбачає тенденцію транспарентності, тобто посилення прозорості економік, культур, політичних систем і громадського життя країн і народів світу. Прозорими стають не тільки територіальні кордони, але і доступність інформації, що створює передумови для виникнення громадянського суспільства [6].

Р. Кохен і Дж Най називають транснаціональною взаємодією «такий тип руху через державні кордони матеріальних та нематеріальних предметів, у якому щонайменше один з його акторів не є представником держави або урядової організації».

Найбільш точно на наш погляд визначення транснаціоналізації наводить В. Є. Новицький, а саме що транснаціоналізація – це процес міжнародного об'єднання економічних потенціалів комерційних структур, як за допомогою придбання власності, так і неакціонерним шляхом, з метою підвищення ефективності та прибутковості, поліпшення конкурентних умов підприємницької діяльності [4, с. 431]. Іншими словами транснаціоналізація є наслідком сучасних міжнародних економічних відносин та чинником їх подальшого поглиблення. Адже вона є організаційним засобом подальшої спеціалізації виробництва, що веде до зниження витрат, підвищення продуктивності економічної діяльності.

Рушійною силою транснаціоналізація, та глобалізації загалом сьогодні є транснаціональні корпорації, або скорочено ТНК. ЮНКТАД дає таке визначення ТНК – це компанії що включають в себе материнські компанії та їх закордонні філіали, в одній чи більше іноземній країні [8].

Перше визначення ТНК з'явилося у 1960 р. Його запропонував Давід Лілієнталь, американській державний діяч, якій у своєму визначенні не робив акцент на характеристиці структурних і організаційних сторін ТНК, а визначав ТНК як фірму, що діє більш ніж в одній країні, діяльність якої носить наднаціональний, наддержавний характер і веде до створення і управління зв'язків, що робить дуже активний вплив на процеси, які протікають в інших країнах [3, с. 2].

Український вчений С. Е. Сердак дає таке визначення ТНК – це компанія, яка реалізує продукцію більше ніж в одній країні, підприємства і філії компанії розташовані у двох і більше країнах, власники компанії є резидентами різних країн [6]. А В. Є Новицький визначає ТНК як міжнародні за складом та характером діяльності суб'єкти господарського життя, які функціонують на принципах корпоративної власності з акціонерною формою правління та розподілу прибутків у міжнародному масштабі. Важливою рисою ТНК є реалізація єдиної послідовної стратегії через один або декілька центрів прийняття господарських рішень [4, с. 434].

Підсумувати наведенні вище трактування, і концепції розуміння ТНК загалом можна визначенням Ф. Рута, а саме що ТНК означає головну або материнську компанію, яка:

- 1) задіяна в закордонному виробництві та інших видах діяльності через свої власні філії, розташовані в кількох різних країнах;
- 2) здійснює прямий контроль над діяльністю цих філій;
- 3) намагається визначити та здійснювати стратегію бізнесу у виробництві, маркетингу, фінансах та інших сферах, які виходять за межі національних кордонів [5, с. 635].

Феномен транснаціональної корпорації також нерозривно пов'язаний з ростом прямих зарубіжних інвестицій, тобто вкладеннями капіталу, що призводить до створення виробничих і збутових філій фірм в інших країнах. Організуючи такі філії (у тому числі придбанням вже існуючих підприємств), ТНК прагнуть збільшити свої прибутки за рахунок перенесення виробництва до ринків збуту, джерел сировини і дешевої робочої сили, обійти митні бар'єри, подолати сковуючі рамки національних правових норм, уникнути високих податків.

Згідно Світового інвестиційного звіту, який публікує ЮНКТАД, у світі існує існування близько 70 тис. ТНК з майже 700 тис. філій по всьому світу. Сумарний прибуток всіх іноземних філій станом на 2011 рік склав 28 млрд. дол. США, а загальна кількість працівників понад 69 млн. людей [10].

ТНК відіграли одну з ключових ролей у економічному розвитку Китаю, оскільки саме їхні інвестиції привели до значного поштовху в розвитку економіки країни та встановлення Китаю як глобальної виробничої бази.

60-річний економічний розвиток Китаю можна розділити на два періоди:

- 1) 1949-1978 роки – розвиток командно-адміністративної планової економіки;
- 2) 1978-2014 роки – економічні реформи.

До кінця 1970 років стало ясно що планова економіка є не в змозі забезпечити вирішення основних соціально-економічних завдань, що стяли перед тогочасним суспільством, керівництво КНР приступило до процесу економічних перетворень, який був направлений до поступового переходу до ринкової економіки. Результатом став вихід Китаю на лідируючі позиції в світі по об'єму ВВП, паралельно успішно вирішуючи задачу побудови суспільства «малого благоденства» або іншими словами суспільства сяонкан, поняття запропоноване давньокитайським мислителем Конфуцієм, що означає соціально справедливе суспільство [7, с. 45].

Комплексна програма розвитку КНР, стратегії та реформи були розглянуті і прийняті на XII з'їзді КПК (вересень 1982 року). В результаті з'їзду було вирішено будувати соціалізм з китайською специфікою. Головним принциповим моментом в теорії економічної перебудови була нова постановка цілей економічної реформи в умовах соціалізму. Китай не пішов по шляху радикальної зміни економічної та політичної системи, обмежившись поетапним переходом від планової до ринкової економіки. За два десятиліття послідовно вступали в силу три економічні лозунги, які відповідали трьом основним етапам реформи.

На першому етапі (грудень 1978 р. – вересень 1984 р.) діяла формула «планова економіка – основа, ринкове регулювання – доповнення». Головна увага приділялася сільській місцевості, в містах проводилися експерименти по розширенню фінансової господарської самостійності підприємств, створювалися спеціальні економічні зони.

Для другого етапу (жовтень 1984 р. – грудень 1991 р.) використовувався лозунг «планова товарна економіка». Центр тяжіння реформи перемістився в місто, акцент робився на реформу цін. При цьому реформа стала поступово розширюватися на соціальну сферу, на розвиток науки, техніки і освіти.

Третій етап проходив під лозунгом «соціальна ринкова економіка». На цьому етапі формувалася нова економічна система з домінантою подальшого розширення та розвитку ринку, створювалася нова система управління підприємствами, формувалася нова система макрорегулювання і контролю з боку держави [7, с. 48].

Четвертий етап реформи, котрий почався у 2003 році, визначався як «етап вдосконалення соціалістичної ринкової економіки». Його супроводжувало завдання «вдосконалення інституційних механізмів ринкової економіки, що включали в себе виявлення головної ролі ринку у сфері розподілу ресурсів, посилення життєздатності і конкурентоздатності підприємств, оздоровлення державного макрорегулювання, вдосконалення адміністративного управління і функцій громадських організацій в інтересах всебічного будівництва суспільства «малого благоденства», створення ефективної системи соціального забезпечення [7, с. 49].

Перші два етапи представляли собою підготовку до реалізації концепції економічної реформи в Китаї. Лише під час третього етапу відбувся перехід до ринкової економік, побудований на основі усестороннього розвитку підприємств різних форм власності і поступового допуску підприємців до участі в прийнятті державних рішень, а також формування нової економічної системи, де ключовою ланкою є розширення і розвиток ринку, створення нової системи управління підприємствами, формування системи макрорегулювання і контролю. Такі вражаючі результати були досягнуті Китаєм в результаті продуманого опрацювання теоретичних питань економічної реформи.

Таким чином ми бачимо що в Китаї відмовилися від бездумного використання монетарних методів переходу до ринкової економіки, однак була розроблена власна теорія «соціалістичної ринкової економіки», тобто теорії переходу від командно-адміністративної, сильно централізованої економіки до ринкової в якій «була не тільки переосмислена традиційна теорія планової економіки, але й якісно розвинуті теоретичні положення традиційної ринкової економіки» [7, с. 49].

Загальний підхід китайського керівництва до проведення реформи, що забезпечує поступовий перехід до ринку без «шокової терапії», при послідовному підвищенні рівня життя населення виправдав сподівання покладені на нього.

В Китаї, використовуючи стратегію порівняльних переваг, почали розвивати трудомісткі галузі виробництва – сільське господарство, легку промисловість, торгівлю, що дозволило вже на першому етапі забезпечити приріст дефіцитних ресурсів за рахунок виходу ряду галузей на межу виробничих можливостей. Перерозподіл доходів йшов через двоколіїну систему цін, через розподіл ресурсів і через державний бюджет. Передача прав підприємцям і дозвіл керувати розподілом ресурсів стимулювало створення нових. Це забезпечило високий економічний ріст та впорядкування галузевої структури за допомогою державної політики податкових і кредитних пільг для збиткових чи малорентабельних, а також трудомістких галузей з низьким притоком інвестицій – таких як електроніка, машинобудівна та вугледобувна галузі.

Хоча нарощення економічної міцності Китаю і підвищення його ролі в світовій економіці відбувається постійно, однак по об'єму ВВП на душу населення країна займає лише 140 місце з 260 країн та регіонів світу, більше ніж в 30 раз поступаючись рівню розвинених країн. Така сама тенденція зберігається і по об'ємам виробництва основної промислової та сільськогосподарської продукції. Хоча по багатьом валовим показникам економіка КНР вийшла на перші місця, однак по виробництву продукції на душу населення країна надалі відстає від розвинених країн світу. Однак за прогнозами Світового економічного форуму до 2018 року Китай стане найбільшим споживчим ринком світу.

За 60 років економічна міць Китаю різко виросла, однак в більшій мірі не за рахунок розвитку так званої «третьої сфери» (транспорт, сфера послуг, фінанси, торгівля та нерухомість), а за рахунок «другої сфери» (промисловості та капітального будівництва). Загальна кількість промислових підприємств за 50 років виросла майже десятикратно, вартість їх основних виробничих фондів в 462 рази, вартість валової промислової продукції більше ніж стократно. В цьому не останню роль відіграли ТНК [7, с. 49].

Зростання внутрішнього ринку і зовнішньої лібералізації розглядаються як два вирішальні фактори, що стимулюють міжнародну конкурентоспроможність підприємств в Китаї. При збільшенні конкуренції на внутрішньому ринку приватним підприємствам довелося швидко модернізуватися, для підвищення власних конкурентних переваг, диверсифікації виробництва та накопичення ресурсів [11, с. 363]. Сприятливі умови, створені реформами що почалися в 1978 році, допомогли китайським підприємствам почати відкривати закордонні філії ще у 1979 році і вже до 1985 року їх кількість складала 187, а загальна кількість інвестицій закордон 290 млн. дол. До кінця 1988 року кількість філій зросла до 526, а інвестиції відповідно до 1,9 млрд. дол. Тобто ми бачимо що кількість закордонних філій та інвестицій зросла у 1,8 та 3 разів відповідно у продовж всього трьох років з 1985 по 1988 рік [9, с. 125].

У 2012 році міжнародне виробництво ТНК у світі зросло стійкими темпами завдяки тому, що потоки прямих іноземних інвестицій, незважаючи на їх зниження, доповнили існуючий їх накопичений обсяг на 9%, досягнувши 23 трлн. доларів. Зарубіжні філії ТНК реалізували продукції на суму 26 трлн. дол. (з яких 7,5 трлн. дол. – частка експорту), що на 7,4% більше , ніж у 2011 році.

У 2012 році приплив прямих іноземних інвестицій в країни Азії скоротився на 7% до 407 млрд. дол. Це скорочення спостерігалось у всіх субрегіонах, проте було найбільш значним в Південній Азії, де приплив прямих іноземних інвестицій скоротився на 24%. Китай і Гонконг посіли друге і третє місце серед найбільших світових одержувачів прямих іноземних інвестицій [10].

Висновки. Підсумовуючи можемо сказати що ТНК відіграють важливу роль у розвитку національних економік, оскільки забезпечують притік іноземних інвестицій, створення нових робочих місць тощо. У випадку з Китаєм саме ТНК в поєднанні з економічними реформами, що проводилися урядом, дозволило країні стати найбільшим експортером у світі, і за прогнозами Світового економічного форуму до 2016 року стати найбільшою економікою світу.

Список використаної літератури

1. Євлакова І. А. Глобалізація як фактор модифікації стратегій економічного розвитку країн Центрально-Східної Європи / І. А. Євлакова. – автореф. дис. на здобуття наук. с. канд. екон. наук. – К, 2008. – 20 с.
2. Лук'яненко Д. Г. Економічна інтеграція і глобальні проблеми сучасності: навч. посіб / Д. Г. Лук'яненко. – К. : КНЕУ, 2005. – 204 с.
3. Молчанова Е. Взаємодія транснаціональних корпорацій з національними економіками на прикладі України / Е. Молчанова. – К. : Фонду ім. Фрідріха Еберта, 2002. – 20 с.
4. Новицький В. Є. Міжнародна економічна діяльність України: підручник / В. Є. Новицький. – К. : КНЕУ, 2003. – 948 с.
5. Рут Ф. Міжнародна торгівля / Френклін Р. Рут, Антон Філіпенко. – К. : Основи, 1998. – 743 с.

6. Світова економіка і міжнародні відносини: понятійно-термінологічний словник / за ред. І. Л. Сазонця, Н. В. Стукало, О. М. Сазоньця, М. А. Шепелєва. – Донецьк : Юго-Восток, 2010. – 575 с.
7. Островский А. В. Некоторые особенности экономического развития КНР за 60 лет (1949-2009) / А. В. Островский // Проблемы Дальнего Востока. – 2009. – № 6, – ст. 45-55.
8. Transnational-corporations, UNCTAD [Electronic resource]. – 2014. – Available from: <http://unctad.org/en/Pages/DIAE/Transnational-corporations-%28TNC%29.a.spx>.
9. Ye Gang Chinese transnational corporations / Ye Gang // Transnational Corporations, vol. 1, № 2 (August 1992), p. – 125-133.
10. World investment report 2013 [Electronic resource]. – 2014. – Available from: http://unctad.org/en/publicationslibrary/wir2013_en.pdf.
11. Zorska Anna The rise of chinese transnational corporations / Anna Zorska // Studia ekonomiczne. – №4 (LXVII). – 2010. – p. 359-382.

CHINA'S ECONOMIC DEVELOPMENT IN CONDITIONS OF TRANSNATIONALIZATION

Prysyazhnyuk Y. I.

Doctor of Dr. Sc. (in Economics) sciences, associate professor, International Relations and Diplomacy Department, Faculty of International Relations, Ivan Franko National University of Lviv.

Prysyazhnyuk Y. I.

PhD student, Department of International Economic Relations, Faculty of International Relations, Ivan Franko National University of Lviv.

Abstract. *Processes taking place at the present stage of development of world economy such as globalization and transnationalization, which is undoubtedly one of the most important drivers of modern economic development, causing interest in a wide range of researchers and scientists. Last decade certify intensive development of globalization in world economy. Globalization can be interpreted as a process that brings international economy to a higher level of internationalization of systemic conditions and areas of human activity. This process includes political, economic, social, environmental, scientific, technological and other constituents. The driving force of transnationalization and globalization now is multinational corporation. China as one of the world's economic development leaders plays a key role in these processes.*

China's economic development since 1978, beginning of reforms, compel scientific interest in both Ukrainian and foreign scientists, because in such a short period China achieved significant economic success. By the end of 1970 it became clear that a planned economy is not able to provide solutions to major social and economic challenges, China government has begun the process of economic transformation, which was sent to a gradual transition to a market economy. As a result China reached leading position in world by volume of GDP parallel successfully solving problems of society «small welfare», or in other words «syaonkan society».

Key words: *economic reforms, economic growth, globalization, transnationalization, multinational corporations, China, East Asia.*

Referances

1. Yevlakova I. A. Hlobalizatsiya yak faktor modyfikatsiyi stratehiy ekonomichnoho rozvytku krayin Tsentral'no-Skhidnoyi Yevropy / I. A. Yevlakova. – avtoref. dys. na zdobuttya nauk. s. kand. ekon. nauk. – K. : 2008. – 20 s.
2. Luk'yanenko D. H. Ekonomichna intehratsiya i hlobal'ni problemy suchasnosti: navch. posib / D. H. Luk'yanenko. – K. : KNEU, 2005. – 204 s.

3. Molchanova E. Vzayemodiya transnatsional'nykh korporatsiy z natsional'nymy ekonomikamy na prykladi Ukrainy / E. Molchanova. – K. : Fondu im. Fridrikha Eberta, 2002. – 20 s.
4. Novyts'kyu V. Ye Mizhnarodna ekonomichna diyal'nist' Ukrainy: pidruchnyk / V. Ye. Novyts'kyu. – K. : KNEU, 2003. – 948 s.
5. Rut F. Mizhnarodna torhivlya ta /Frenklin R. Rut, Anton Filipenko. – K. : Osnovy, 1998. – 743 s.
6. Svitova ekonomika i mizhnarodni vidnosyny: ponyatiyno-terminolohichnyy slovnyk / za red. I. L. Sazonetsya, N. V. Stukalo, O. M. Sazonets', M. A. Shepelyeva. – Donetsk: Yuho-Vostok, 2010. – 575 s.
7. Ostrovskyy A. V. Nekotorye osobennosti ekonomicheskoho razvytyya KNR za 60 let (1949-2009) / A. V. Ostrovskyy // Problemy Dal'neho Vostoka. – 2009. – № 6, – st. 45-55.
8. Transnational-corporations, UNCTAD [Electronic resource]. – 2014. – Available from: <http://unctad.org/en/Pages/DIAE/Transnational-corporations-%28TNC%29.a.spx>.
9. Ye Gang Chinese transnational corporations / Ye Gang // Transnational Corporations, vol. 1, № 2 (August 1992), p. – 125-133.
10. World investment report 2013 [Electronic resource]. – 2014. – Available from: http://unctad.org/en/publicationslibrary/wir2013_en.pdf.
11. Zorska Anna The rise of chinese transnational corporations / Anna Zorska // Studia ekonomiczne. – № 4 (LXVII). – 2010. – p. 359-382.

ЭКОНОМИЧЕСКОЕ РАЗВИТИЕ КИТАЯ В УСЛОВИЯХ ТРАНСНАЦИОНАЛИЗАЦИИ

Присяжнюк Ю. И.

Доктор экономических наук, доцент кафедры международных отношений и дипломатической службы факультета международных отношений Львовского национального университета имени Ивана Франко.

Трофимчук А. П.

Аспирант кафедры международных экономических отношений, факультета международных отношений Львовского национального университета имени Ивана Франко.

Аннотация. *Процессы происходящие на современном этапе развития мировой экономики такие как глобализация и транснационализация, которые без сомнения являются одними из важнейших двигателей современного экономического развития, вызывают интерес у широкого круга исследователей и ученых. Последние десятилетия свидетельствуют об интенсивном развитии глобализационных процессов в мировом экономическом пространстве. Глобализацию можно рассматривать как процесс, что выводит международную экономику на более высокий уровень с системной интернационализацией условий и сфер человеческой деятельности. Этот процесс включает в себя политические, экономические, социальные, экологические, научно-технологические и другие составляющие. Движущей силой транснационализация и глобализации в целом сегодня являются транснациональные корпорации. Китай как один из лидеров мирового экономического развития играет одну из ключевых ролей в этих процессах.*

Экономическое развитие Китая начиная с 1978 года, начала реформ, также вызывает научный интерес как в украинских ученых так и зарубежных, поскольку за такой короткий срок Китаю удалось достичь значительных экономических успехов. К концу 1970 годов стало ясно, что плановая экономика является не в состоянии обеспечить решение основных социально-экономических задач, что стояли перед тогдашним обществом, руководство Китаю приступило к процессу экономических преобразований, который был направлен к постепенному переходу к рыночной экономике. Результатом стал выход Китая на лидирующие позиции в мире по объему ВВП, параллельно успешно решая задачу построения общества «малого благоденствия» или другими словами общества сянкан.

Ключевые слова: *экономические реформы, экономический рост, глобализация, транснационализация, транснациональные корпорации, Китай, Восточная Азия.*